

* نگاه کلی

محتوا، شکل و حتی نوع چینش پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی در آزمون سراسری ۱۳۸۸ با آزمون‌های چند سال گذشته تفاوت آشکاری ندارد (براساس دفترچه‌ی کد A). ۲۰٪ پرسش‌ها از مبحث لغت و املا، ۲۰٪ از زبان فارسی، ۱۲٪ از آرایه‌های ادبی، ۱۲٪ از تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی و ۳۶٪ پرسش‌ها به شکل تناسب مفهومی (قرابت معنایی) طرح شده‌است. اغلب پرسش‌ها، مفهومی-تحلیلی است که حفظ بودن سطر به سطر نکته‌های کتاب درسی چندان کمکی در پاسخ گفتن به آن‌ها نمی‌کند. جز سه سؤال معنای واژه‌ها و دو یا سه سؤال تاریخ ادبیات که حافظه‌محوراند، مابقی سؤال‌ها (حدود ۸۰٪ سؤال‌ها) تنها با درک دقیق مفاهیم و بر پایه‌ی استدلال و تحلیل منطقی قابل پاسخ‌گویی هستند. (قابل توجه آن‌هایی که هنوز هم درس ادبیات را یک درس حفظی به حساب می‌آورند!)

پرسش‌های املا در همین دسته قرار می‌گیرند که برای پاسخ‌دادن به آن‌ها علاوه بر داشتن اطلاعات، توجه به مفهوم جمله و عبارت و تحلیل متن ضروری است. البته پرسش‌های املاي آزمون سراسری ۱۳۸۸، منطقی‌تر از سال‌های گذشته طراحی شده‌است؛ بنابراین دانش‌آموزانی که در این زمینه مطالعه و تمرین کافی داشته‌اند، بخت بیشتری برای پاسخ‌گویی پیدا کردند. پرسش‌های زبان فارسی، مانند سال‌های گذشته کاملاً استدلالی و تحلیلی طرح شده‌است- صرف‌نظر از چند مورد اشتباه علمی فاحش- و میزان سؤالات ترکیبی (سؤالاتی که چند مبحث زبان فارسی را پوشش می‌دهند) در این آزمون بیشتر شده‌است.

شکل پرسش‌های آرایه‌های ادبی قدری بهتر و منطقی‌تر از سال‌های گذشته است اما هم‌چنان تعدادی سؤال سلیقه‌ای در این میان به چشم می‌خورد.

در میان سؤال‌های تاریخ ادبیات چند سؤال سبک‌شناسی جای دارد که پاسخ‌دادن به آن‌ها در گرو فهم درست و خواندن دقیق درآمدهای ابتدای فصل‌های کتاب‌های ادبیات است.

در مبحث معنا و مفهوم نیز تمام پرسش‌ها به شکل تناسب مفهومی (قرابت معنایی) طرح شده‌است و هیچ سؤال‌ی که مربوط به معنای ظاهری یک بیت یا عبارت باشد، در این میان دیده‌نمی‌شود. (برخلاف سؤالات مطرح‌شده در سه آزمون جامع آخر تعاونی سنجش که تعداد سؤالات تناسب مفهومی در آن‌ها به حد صفر رسید- احتمالاً به دلیل تنگی وقت یا ...- و برخی از دانش‌آموزان را- که می‌پندارند، نوع سؤالات آزمون‌های تعاونی سنجش، تعیین‌کننده‌ی نوع سؤالات آزمون سراسری است- به اشتباه انداخت).

در یک نگاه کلی می‌توان گفت که پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی در آزمون سراسری سال ۱۳۸۸ کم‌اشتباه‌تر، منطقی‌تر و مفهومی‌تر از سال‌های گذشته بوده‌است که جای سپاس‌گزاری بسیار از طراحان و مسئولان شریف این سازمان را دارد. در ادامه، این پرسش‌ها را دقیق‌تر و جزئی‌تر بررسی می‌کنیم.

گروه آزمایشی علوم ریاضی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۶	این پرسش، پرسشی ترکیبی از مبحث گروه اسمی و واج‌شناسی است. ابتدا باید گروه بدلی («این نخلستان خاموش و پرمهتاب») را تشخیص داد و سپس تعداد واج‌های این گروه اسمی را شمرد. البته یک اشکال کوچک هم در این تست دیده می‌شود: «و» را در ترکیب «خاموش و پرمهتاب» هم می‌شود و (va) خواند هم (o) که طراحان محترم حالت اول را در نظر داشته‌اند: ۱- خا / موش / و / پُر / مَه / تاب ۲- خا / مو / ش / پُر / مَه / تاب
۷	«به‌شمار آوردن» (= پنداشتن) با «به‌شمار آمدن» (= پنداشته‌شدن) تفاوت دارد؛ اولی جمله‌ی چهارجزئی با مفعول و مسند می‌سازد و دومی، جمله‌ی سه‌جزیی با مسند. این پرسش نشانه‌ی نکته‌بینی طراح محترم است، اما چنین تست‌هایی خالی از اشکال نیز نیستند؛ زیرا گاهی به دانش‌آموزانی که در مبحث مورد نظر، مطالعه و تمرین داشته‌اند بیش‌تر آسیب می‌رساند تا دانش‌آموزان دیگر. مثلاً احتمالاً در این تست بسیاری از دانش‌آموزان آشنا با مبحث ساختمان جمله‌ها، گزینه‌ی چهارم را انتخاب کرده‌اند و مضمون نمره‌ی منفی شده‌اند، برخلاف دانش‌آموزان نامطمئنی که از پاسخ گفتن به این تست صرف‌نظر کرده‌اند یا حتی از سر بی‌اطلاعی یا بخت و اقبال گزینه‌ی دوم (گزینه‌ی درست) را انتخاب کرده‌اند!

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۵	نشناختن املا‌ی مثابه (مانند) و عزایم (هم‌ریشه‌ی عزم) کار را برای دانش‌آموزانی که تنها در حد کتاب درسی مطالعه دارند، مشکل می‌سازد.
۶	شمارش تعداد واج‌های گروه «این نخلستان خاموش و پرمهتاب» کمی وقت‌گیر است و دقت زیادی نیز لازم دارد.
۷	توضیحش آمد.
۸	مشق بودن «زمینه» و «فراگیری»، برای همه روشن نیست.
۹	توجه نداشتن به این‌که در متن پرسش، فقط تعداد تکواژها و واژه‌های «گزاره» خواسته شده‌است، این پرسش را به سؤالی دشوار و وقت‌گیر تبدیل می‌کند؛ زیرا دانش‌آموزانی که به‌شمارش تکواژها و واژه‌ها در کل عبارت می‌پردازند، در نهایت با گزینه‌های بی‌ربطی روبه‌رو می‌شوند. آن‌هایی که متوجه این نکته بشوند نیز باید دقت کافی داشته‌باشند تا گروه‌های بدلی را که مربوط به نهاد جمله‌اند، در گزاره دخالت ندهند؛ یعنی «سیدعلی جمال‌زاده، فرزند سیدجمال‌الدین واعظ اصفهانی، پدر داستان‌نویسی جدید» از نهاد و دو بدل پی‌درپی برای نهاد، تشکیل شده‌است و گزاره‌ی این جمله عبارت است از «با زبانی ساده و عامیانه و بهره‌گیری از لغات متداول و رایج در میان مردم نوشته‌های خود را شاخص و ممتاز ساخت».

نقد پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی عمومی در آزمون سراسری ۱۳۸۸

۱۰	توجه به موارد حذف برای پاسخ‌گفتن به این پرسش ضروری است: این اندوه وحشی و سیاهی پریم = این اندوه وحشی و این سیاهی پریم آن سنگلاخ و خارها = آن سنگلاخ‌ها و آن خارها
۱۱	
۱۳	این سؤال از اعلام کتاب ادبیات سال دوم دبیرستان طرح شده‌است.
۱۶	دانستن دو معنای آهو (۱- بیمار، عیب ۲- غزال)، تنگ (۱- بار ۲- باریک و ظریف) و چین (۱- چین و شکن مو ۲- کشور چین) برای پاسخ‌دادن به این پرسش ضروری است که کم‌تر دانش‌آموزی با همه‌ی این نکته‌ها آشنایی دارد.
۱۷	انتخاب میان گزینه‌های ۳ و ۴ کار دشواری است.
۲۲	
۲۴	تشخیص این‌که واژه‌ی «سزد» ادامه‌ی مصراع اول است، نیازمند تمرین و آشنایی با ادبیات فارسی است؛ شاعر می‌گوید که «عجیب نیست (سزاوار است) که راز عشق عالم‌گیر شود» و این با مفهوم سه بیت دیگر (ناتوانی عاشق در پنهان کردن راز عشق) کاملاً هم‌راستا نیست. به‌رحال می‌توان این تست را تاحدی غیراستاندارد و سلیقه‌ای نیز به‌حساب آورد.

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره‌ی پرسش	توضیح
۶	توضیح داده شد.
۷	در گزینه‌ها نوع جمله‌ها ذکر شده‌است در حالی‌که در متن تست، اجزای اصلی خواسته‌شده‌است.
۹	«لغات» حاصل همراه شدن «ات» با واژه‌ی دخیل «لغت» است. در زبان عربی هنگام چنین الحاقی، «ت» تأنیث واژه حذف می‌شود (لغت + ات = لغات). چون این فرایند مربوط به زبان عربی است نه فارسی، برخی از صاحب‌نظران بر این باورند که نباید چنین واژه‌هایی را در فارسی تجزیه کرد؛ اما این نظر محل اختلاف است و در کتاب درسی هم هیچ اشاره‌ای به این موضوع نشده است- چون اصولاً در کتاب درسی شمارش تعداد تکواژهای یک عبارت، مورد توجه نیست و چنین تست‌هایی دور از اهداف آموزشی کتاب زبان فارسی به‌حساب می‌آید- پس این تست در عین دشواری، کمی سلیقه‌ای و غیراستاندارد نیز هست.
۱۹	در بیت متن تست، بی‌توجهی به دنیا و آخرت مطرح است اما در بیت گزینه‌ی سوم فقط وارستگی از ایام (روزگار و دنیای مادی) مطرح شده‌است.
۲۳	در بیت متن تست، شاعر دنیا و آخرت را (در برابر عشق) هم‌چون غباری بی‌ارزش می‌شمارد؛ گرچه این مفهوم در بیت‌های اول، دوم و چهارم به‌نوعی دیده می‌شود اما بیت سوم را نیز می‌توان در همین راستا تعبیر و تفسیر کرد: برای رسیدن به لب ساقی (زیبایی‌های عشق) از دنیا گذشتیم؛ حال باید ببینیم که دولت آخروی را در بهای کدام جلوه‌ی دیگر او، تقدیم خواهیم کرد؛ یعنی، دنیا و آخرت‌مان را فدای ساقی می‌کنیم. بنابراین برای این پرسش هیچ پاسخ قابل قبولی وجود ندارد.

گروه آزمایشی علوم تجربی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۷	این پرسش دو مبحث گروه اسمی و واج‌شناسی را پوشش می‌دهد
۱۹	خواستن مرجع ضمیرها، شیوه‌ی مناسبی برای سنجش درک معنی است که در این‌جا نمونه‌ی خوبی از این‌گونه تست‌ها را می‌بینیم.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۳	معنای «اندرافکندن» در واژه‌نامه‌ی کتاب ادبیات پیش‌دانشگاهی آمده‌است اما این واژه در درس «افشین و بودلف» قرار دارد که جزو درس‌های حذفی کتاب است و اصولاً بهتر است از واژه‌های درس‌های حذف‌شده، پرسش مطرح نگردد.
۵	تشخیص غلط‌بودن املای «بهر» (در سطر اول) و نغمات (جمع نغمه) و تشخیص درست بودن املای نَفَقَات (جمع نَفَقَه) نیاز به دقت و تسلط دارد.
۷	تشخیص گروه بدلی («این تنها پرنده‌ی نامرئی») نیاز به دید دستوری دارد؛ هم‌چنین شمارش واج‌های این گروه زمان‌بر است.
۹	نکته‌ی خاص و ناآشنایی در این پرسش مطرح نشده‌است، اما پاسخ‌دادن به آن حدود ۲ تا ۳ دقیقه وقت می‌گیرد.
۱۳	تشخیص غلط‌بودن گزینه‌ی سوم، در گرو مطالعه‌ی دقیق و عمیق درآمد فصل دوم کتاب پیش‌دانشگاهی (با تدریس آن در کلاس‌های درس) است.
۱۵	تشخیص استعاره‌های رایج به‌کاررفته در این بیت‌ها، در گرو آشنایی با ادبیات کلاسیک فارسی است.
۱۶	راه واقعی پاسخ‌دادن به این پرسش، ردّ گزینه‌های دیگر است؛ چون مسلماً در این بیت آرایه‌های ایهام، تشخیص و متناقض‌نما دیده‌نمی‌شود.

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره‌ی پرسش	توضیح
۴	بعید است هیچ دانش‌آموزی با معنا و املای توقیر (احترام و بزرگداشت) آشنا باشد.
۸	شکی نیست که «نه‌تنها» یک واژه است و از دو تکواژ آزاد «نه» و «تنها» ساخته شده‌است؛ بنابراین مرکب به‌شمار می‌آید. «بلکه» را نیز می‌توان واژه‌ای مرکب (بل + که) درشمار آورد. بهتر بود طراحان محترم در متن سؤال، تعداد اسم‌ها و صفت‌های مشتق و مرکب را مورد پرسش قرار می‌دادند تا دانش‌آموزان اهل فن و آشنا با دستور، در پاسخ گفتن به این پرسش دچار سردرگمی و تردید نمی‌شدند.

نقد پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی عمومی در آزمون سراسری ۱۳۸۸

۱۰	گویا طراحان محترم، در اثر بی‌دقتی «مورد» را که از حروف اضافه‌ی بسیار پرکاربرد در زبان فارسی امروز است، هسته‌ی گروه اسمی به‌شمار آورده‌اند و بر این اساس، «استفاده» را- که در این‌جا هسته‌ی گروه است- مضاف‌الیه انگاشته‌اند. توجه داشته باشیم که در پایان بسیاری از حروف اضافه‌ی فارسی، کسره به‌کار می‌رود؛ چند نمونه: غیر، بهر، به‌استثنای، طی، تحت، مورد، ظرف (= در) و ... بنابراین در عبارت مورد نظر نه ترکیب وصفی و پنج ترکیب اضافی دیده می‌شود.
۲۰	مطمئناً بیت گزینه‌ی دوم کم‌تر از بیت گزینه‌ی نخست یا چهارم با متن تست ارتباط دارد. بنابراین گزینه‌ی ۱، ۲ یا ۴ پاسخ درست این تست به‌شمار می‌آیند.
۲۳	بہتر بود متن تذکره‌الاولیا از صورت تست حذف می‌شد؛ زیرا مفهوم سخن حلاج بسیار عمیق‌تر است از توجه به ظاهر یا بی‌توجهی به آن که در گزینه‌های تست مطرح شده‌است.

آزمایشی علوم انسانی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱۰	راه درست پاسخ‌دادن به این پرسش به‌ظاهر وقت‌گیر، این است که ابتدا در میان گزینه‌ها به‌دنبال واژه‌های «مرکب» بگردیم که فقط سه واژه‌ی مرکب پیدا می‌شود: «مصلحت‌بینان»، «هراس‌آمیز» و «چشم‌داشت» از میان این سه، تنها «مصلحت‌بینان» وابسته‌ی مضاف‌الیه (مضاف‌الیه مضاف‌الیه) است. تست‌هایی که علاوه بر معلومات، روش‌یابی در حل مسأله را می‌سنجند، بسیار ارزشمند و ابتکاری به‌حساب می‌آیند.
۱۱	شیوه‌ی طرح پرسش ابتکاری و نو است.
۲۰	توضیحش خواهد آمد.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۴	نادرستی املای «فراق» به‌سادگی قابل تشخیص نیست.
۷	پاسخ‌دادن به این پرسش‌ها نیازمند دقت بالا و صرف یک و نیم دقیقه با بیش‌تر وقت است.
۸	مرکب بودن رهگذر (ره + گذر) و سفرنامه (سفر + نامه) و مشتق بودن «یادگار» از نظر دور می‌ماند. گاهی نیز به اشتباه ارزشمند (ارز + ش + مند) که واژه‌ای مشتق است، مشتق - مرکب فرض می‌شود. (چون برخی از دانش‌آموزان به‌محض این‌که تعداد تک‌واژه‌های یک واژه از دو، تجاوز کند، آن را مشتق - مرکب به‌حساب می‌آورند!)
۱۰	شرحش رفت.
۱۴	توجه‌نکردن به تضاد میان فعل‌های «نماند» و «ماند» یا صفت‌های «همه» و «هیچ»، مانع پاسخ‌گفتن به این تست می‌شود.
۱۹	در هر چهار بیت اشتیاق و دل‌بستگی عاشق به معشوق مطرح است اما در بیت گزینه‌ی چهارم، معشوق برخلاف بیت‌های دیگر

نقد پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی عمومی در آزمون سراسری ۱۳۸۸

در پی گریز و دوری کردن از عاشق نیست. توجه به این تفاوت نیازمند دقت و تمرکز بر گزینه‌ها است.	
پیام بیت نخست، دل بستن به امور ناپایدار نیست بلکه مخاطب را از ناپایداری و بی‌وفایی پرهیز می‌دهد. دریافتن این نکته نیاز به درک ادبی و دقت بسیار دارد.	۲۰
تشخیص این‌که در بیت ج، «بیدل» نهاد جمله است نه منادا در دریافت معنای این بیت و نزدیکی‌اش با بیت ب، تأثیرگذار است (بیدل گمان مبر که نصیحت کند قبول = تو گمان مبر که بیدل (انسان عاشق) نصیحت قبول کند).	۲۳

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره پرسش	توضیح
۶	گویا طراحان محترم واژه‌ی «شیرین» را به دو تکواژ «شیر» + «ین» تجزیه کرده‌اند- احتمالاً بر اساس نکته‌های مطرح‌شده در کتاب‌های نظام قدیم آموزشی در دهه‌های گذشته- که چندان قابل قبول نیست؛ زیرا هیچ ایرانی امروزه در واژه‌ی «شیرین» ردپای معنای «شیر» را احساس نمی‌کند. هم‌چنین در درس ساختمان واژه‌ی ۱، کتاب زبان فارسی ۳، واژه‌ی «شیرین» ساده معرفی شده‌است؛ بنابراین پاسخ درست این پرسش گزینه‌ی دوم است (برخلاف پاسخ ابتدایی سایت سنجش که گزینه‌ی چهارم را انتخاب کرده‌است).
۸	گویا طراحان محترم، به حروف اضافه‌ی مرکب (از موضوعات شناخته‌شده و پرموننه در دستور زبان فارسی است). توجه چندانی ندارند. «در مورد» یک حرف اضافه‌ی مرکب است، مانند «درباره‌ی»، «در ظرف»، «در طی»، «در پی»، «از بهر»، «از برای»، «به‌غیر»، «به‌استثنای» و ... بنابراین، باید در متن این پرسش، تعداد اسم‌ها و صفت‌های، مشتق، مرکب و مشتق - مرکب خواسته می‌شد و گرنه «در مورد» نیز یک واژه‌ی مشتق - مرکب به‌شمار می‌آید و هیچ‌یک از گزینه‌ها، پاسخ درست این پرسش نیست.
۱۸	بیت چهارم به «حسن تعلیل» نزدیک‌تر است تا «تجاهل العارف».

گروه آزمایشی زبان خارجی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

توضیح	شماره‌ی پرسش
پرسی است که دو مبحث گروه اسمی و واج‌شناسی را پوشش می‌دهد.	۶

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

توضیح	شماره‌ی پرسش
تشخیص نادرستی املاي تألم در کنار تفحص، کار دشواری است: تعلم و تفحص: دانش‌اندوزی و جست‌وجو	۴
املاي نادرست «سهو» روشن است اما املاي غلط «نسب» از چشم پنهان می‌ماند.	۵
شمارش واج‌های گروه بدلی (داستان‌نویسی پرآوازه و موقی معاصر) هم وقت‌گیر است هم نیاز به دقت دارد.	۶
جمله‌ی متن پرسش، سه‌جزیی با متمم اجباری است (گنجیدن در). هم در گزینه‌ی دوم، متمم اجباری داریم هم در گزینه‌ی چهارم اما جمله‌ی دوم، سه‌جزیی با متمم است و جمله‌ی چهارم چهارجزیی با مفعول و متمم. توجه به این چند نکته، نیاز به تمرین قبلی و دید دستوری دارد.	۷
«صیقل‌دادن» را باید یک واژه به حساب آورد؛ با توجه به تکواژهای به‌کاررفته در این واژه، نوع آن مشتق - مرکب است: صیقل (آ) + داد (آ) + ن (و) به‌همین ترتیب «شفاف‌ساختن» نیز یک واژه‌ی مشتق - مرکب به‌شمار می‌آید. باید به ساده‌بودن «فراتر» و مشتق‌بودن «واقعیت» نیز توجه داشته‌باشیم.	۸
پاسخ‌دادن به این پرسش دست کم سه دقیقه وقت نیاز دارد.	۹
	۱۰
این تست از اعلام کتاب ادبیات سال دوم طرح شده‌است.	۱۱
انتخاب گزینه‌ی نخست در گرو درک تفاوت میان حماسه‌ی طبیعی و حماسه‌ی مصنوع است و گرنه هر چهار گزینه، برای دانش‌آموزان متکی به حافظه آشنا و درست به‌نظر می‌رسد.	۱۳
پاسخ‌دادن به این پرسش برای کسانی که در آرایه‌ی اسلوب معادله تنها به جابه‌جاکردن مصراع‌ها یا جاگذاری «هم‌چنان‌که» در میان دو مصراع متوسل می‌شوند، و درک درستی از این آرایه ندارند، نسبتاً غیرممکن است.	۱۵
گزینه‌ها نزدیک به هم انتخاب شده‌است.	۱۸
گزینه‌ها نزدیک به هم انتخاب شده‌است.	۱۹
گزینه‌ها نزدیک به هم انتخاب شده‌است.	۲۰
توجه به این نکته که «هوا» در گزینه‌ی سوم به معنای عادی خود آمده‌است، اما در سه گزینه‌ی دیگر در معنی «خواسته و آرزو» است، کلید پاسخ‌گویی به این پرسش دشوار است.	۲۴

نقد پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی عمومی در آزمون سراسری ۱۳۸۸

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲۲	تأکید اصلی این حدیث گناه‌نکردن و شرم‌داشتن از پروردگار است که در هیچ‌یک از گزینه‌ها دیده نمی‌شود.

گروه آزمایشی هنر

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۸	پرسش ترکیبی است از سه مبحث ساختمان جمله‌ها، گروه اسمی و تکواژشناسی. نهاد هر چهار جمله، با به‌کارگیری هوشمندانه‌ی بدل‌ها و هم‌پایه‌ها، بخش عمده‌ی جمله‌ها را تشکیل می‌دهد که تشخیص این موضوع نیاز به دید دستوری دارد. دانش‌آموزی که بتواند نهاد و گزاره‌ی این جمله‌ها را به‌درستی از هم تفکیک کند، در شمارش تکواژهای گزاره مشکل چندانی نخواهد داشت.
۱۹	در ظاهر، معنای بیت صورت تست با معنای گزینه‌ی اول همانندی دارد و تنها دانش‌آموزی که مفهوم بیت صورت تست را دربیاید (دیگران را بر خود ترجیح‌دادن)، موفق به انتخاب گزینه‌ی چهارم می‌شود. فقط ای‌کاش طراحان محترم، در صورت سؤال به جای استفاده از ترکیب «تناسب معنایی»، «تناسب مفهومی» را مطرح می‌کردند تا دیگر هیچ ایرادی بر این پرسش هوشمندانه و زیبا وارد نباشد.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	«جبهه» به معنی «پیشانی» است نه «صورت» که شاید در نگاه اول، بسیاری از دانش‌آموزان متوجه این نکته‌ی باریک نشوند.
۵	این‌که دو غلط املائی در سطر نخست جای گرفته و در سه سطر بعدی هیچ غلط املائی به چشم نمی‌خورد، بسیاری از دانش‌آموزان را در انتخاب گزینه‌ی درست، دچار شک و دودلی می‌کند.
۶	شمارش واج‌های دو بدل پی‌درپی («اثر شیخ شیرازی، شاعر و نویسنده‌ی ایرانی») حدود دو دقیقه وقت می‌خواهد.
۸	توضیحش آمد.
۹	پاسخ‌دادن به این پرسش‌ها، هم دقت و دید دستوری می‌خواهد، هم صرف وقت.
۱۱	دریافتن این‌که «نگران» (۱- منتظر، دلوایس ۲- نگرنده، نگاه‌کننده) ایهام دارد اما تکرار «دم» جناس تام پدید نیآورده است، نیاز به دید ادبی و تمرین قبلی دارد.
۱۳	تشخیص این‌که «شیرین» در ترکیب «ای خسرو شیرین‌سخن» ایهام تناسب دارد نه ایهام، نیازمند دید و دانش ادبی بسیار

نقد پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی عمومی در آزمون سراسری ۱۳۸۸

است.	
بسیاری دانش‌آموزان از یادگیری و درک مطالب در آمد فصل پایانی کتاب ادبیات پیش‌دانشگاهی، صرف‌نظر می‌کنند که طبیعتاً در پاسخ‌گویی به چنین پرسش‌هایی دچار مشکل می‌شوند.	۱۶
بیت نخست نیز به‌ظاهر با بیت صورت پرسش هم‌خوانی دارد اما در واقع چنین نیست.	۱۸
توضیحش آمد.	۱۹
گزینه‌ها خیلی نزدیک به هم انتخاب شده‌اند.	۲۳

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

نویسج	شماره‌ی پرسش
«باز» در همراهی با فعل یا بن فعل، پیش‌وند به حساب می‌آید؛ در کتاب زبان فارسی ۳، درس گروه اسمی نیز «باز» در کنار «بر»، «در»، «فرا»، «فرو» و «ور» پیش‌وند اشتقاقی فعل معرفی شده‌است. آشکار است که «بازآفرینی» برآمده از مصدر پیش‌وندی «بازآفریدن» است؛ بنابراین «باز» در این واژه پیش‌وند است؛ یعنی تکواژ وابسته به‌شمار می‌آید و در نتیجه «بازآفرینی» واژه‌ای مشتق است، نه مشتق - مرکب: باز (و) + آفرین (آ) + ی (و) در میان گزینه‌ها، هیچ گزینه‌ای پاسخ درست را دربر ندارد.	۷
توجه‌نکردن به فاصله‌ی میان حرفی و میان‌واژه‌ای، گاهی می‌تواند یک بیت یا عبارت را تا سرحد غیرقابل‌فهم‌شدن پیش ببرد و با توجه به این‌که از مبحث فاصله‌ها در آزمون سراسری نیز سؤال طرح‌شده‌است (گروه زبان‌های خارجی، سال ۱۳۸۵)، انتظاری به‌جاست که طراحان و ویراستاران محترم آزمون سراسری، به‌ویژه در درس زبان و ادبیات فارسی به رعایت فاصله‌ی میان حرفی و میان‌واژه‌ای توجه بیشتری داشته‌باشند تا از اشکالاتی نظیر آن‌چه در گزینه‌ی دوم این پرسش دیده‌می‌شود، اجتناب شود: نوشتن «مادون» به شکل «ما دون» خواندن و معناکردن این بیت را ناخواسته، دشوار و شاید غیرممکن می‌سازد. نظیر همین اشکال در سطر دوم متن تست چهارم، در شیوه‌ی نوشتن «جهان‌داری» نیز به‌چشم می‌خورد.	۲۵

(با سپاس از همکاری عالمانه‌ی دوست عزیزم جناب آقای دکتر الهامی)

با آرزوی پیروزی و سربلندی ایران عزیزمان

دکتر هامون سبطی